

Załącznik B1

Ocena stanu hydromorfologicznego cieków - opis inicjatywy społecznej *Najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce*

Przedsięwzięcie *Najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce* jest inicjatywą społeczną realizowaną od roku 2014 wspólnie przez Fundację WWF Polska i Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu, w porozumieniu z Krajowym Zarządem Gospodarki Wodnej. Jej zasadniczym celem jest przygotowanie wykazu rzek i potoków lub ich fragmentów o szczególnych walorach przyrodniczych i krajobrazowych. Inicjatywa ma przyczynić się do zapewnienia należytej ich ochrony. Jednocześnie ma stworzyć podstawy waloryzacji stanu hydromorfologicznego wszystkich rzek i potoków w Polsce, w pięciostopniowej skali. Waloryzacja umożliwi wstępną identyfikację odcinków cieków o najlepiej zachowanej, bliskiej naturalnej hydromorfologii oraz odcinków cieków antropogenicznie przekształconych, wymagających podjęcia działań renaturyzacyjnych.

Efektom przedsięwzięcia ma być sporządzenie bazy danych o stanie hydromorfologicznym wszystkich rzek i potoków w Polsce. Baza ta będzie uzupełnieniem danych gromadzonych w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska. Będzie przydatna m.in. do planowania i monitorowania zarządzania rzekami, uwzględniającego konieczność harmonijnego godzenia interesów społecznych i gospodarczych z potrzebami ochrony środowiska, w tym zwłaszcza konieczność osiągnięcia celów środowiskowych ramowej dyrektywy wodnej (RDW) w bieżącym cyklu planistycznym tej dyrektywy. Będzie również przydatna do opracowywania kluczowych dokumentów dotyczących gospodarowania wodami i zapewnienia dobrego stanu wód oraz ekosystemów od wód zależnych w kolejnym cyklu planistycznym RDW, tj. w latach 2021 – 2027. Są to takie opracowania jak: analiza presji na wody powierzchniowe, krajowy program renaturyzacji cieków, a docelowo - aktualizacja Programu wodno-środowiskowego kraju, planów gospodarowania wodami oraz planów utrzymania wód na lata 2021 - 2027.

Waloryzacja stanu hydromorfologicznego wszystkich średnich i małych cieków opracowana w ramach przedsięwzięcia *Najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce* opiera się na wynikach uzyskanych z zastosowaniem dwóch autorskich kameralnych metod oceny stanu hydromorfologicznego:

- *Oceny Wizualnej (OW)* opartej na wizualnej analizie ortofotomapy w barwach rzeczywistych z zasobów Google Maps oraz numerycznej mapy podziału hydrograficznego Polski w skali 1:10 000;
- *Oceny Automatycznej (OA)*, opartej na zautomatyzowanej analizie Bazy Danych Obiektów Topograficznych (BDOT) uzupełnionej o informacje z innych baz danych.

Ocena stanu hydromorfologicznego cieków z zastosowaniem metodyki OW i OA cechuje się stosunkowo niską czasochłonnością, co umożliwia szybką ocenę stanu hydromorfologicznego cieków w skali całego kraju. Jednocześnie, ze względu na ograniczony zasób uwzględnianych parametrów, ocena dokonana przy użyciu metodyki OW i OA jest mniej precyzyjna niż dokonana na podstawie badań terenowych. Efektywność oceny stanu hydromorfologicznego z zastosowaniem kameralnych metod OW i OA przebadano poprzez porównanie wyników uzyskanych na podstawie tych metod z wynikami szczegółowych badań ok. 700 odcinków cieków, wykonanych zgodnie z terenową metodyką River Habitat Survey (RHS) oraz metodyką Hydromorfologicznego Indeksu Rzecznego.

Dla potrzeb oceny stanu hydromorfologicznego cieków wielkich, w ramach przedsięwzięcia *Najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce* została opracowana odrębna metodyka, będąca wariantem metodyki Oceny Wizualnej.

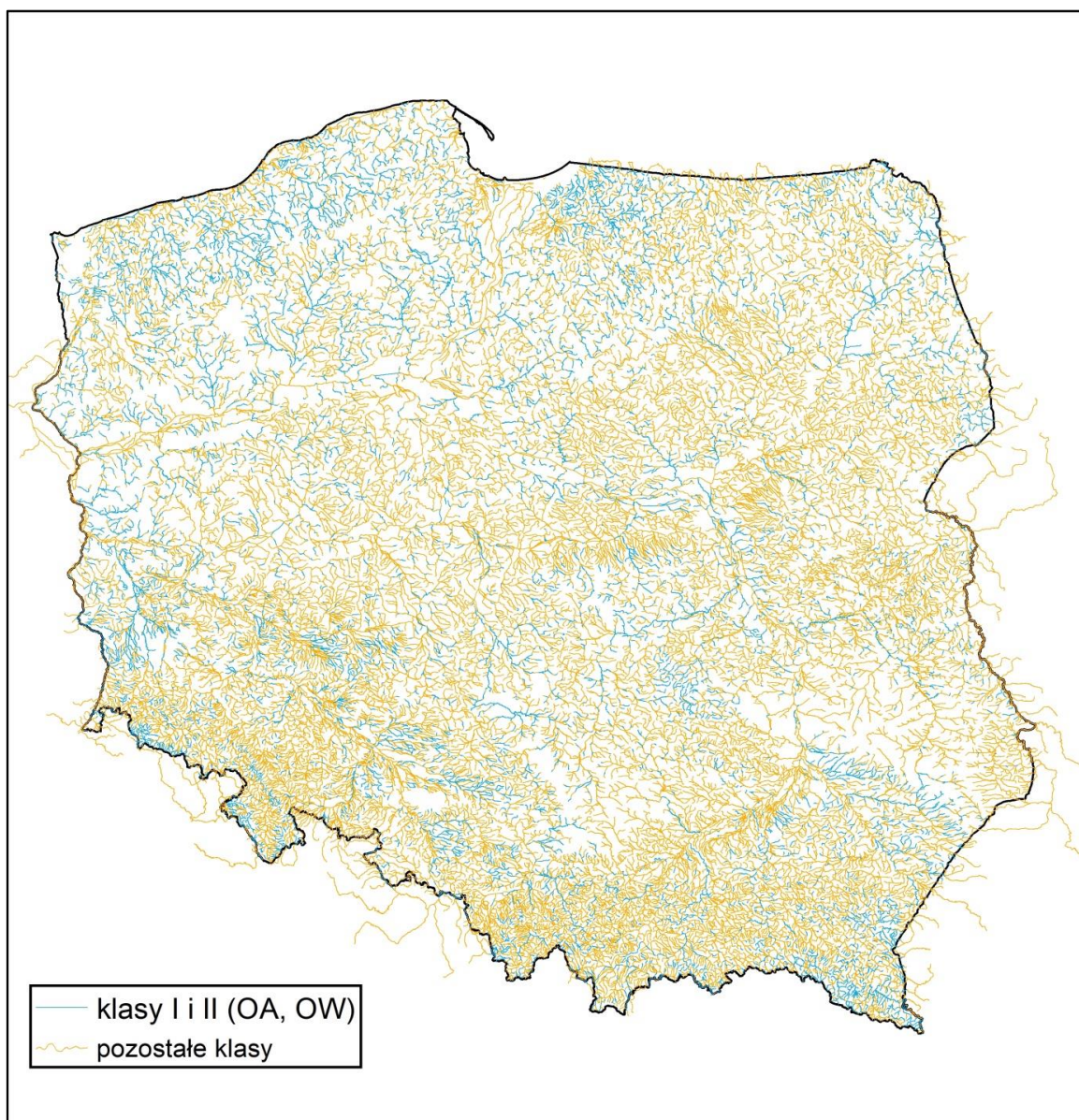
W ramach realizacji przedsięwzięcia *Najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce* metodykę Oceny Wizualnej zastosowano dla przeprowadzenia wstępnej waloryzacji hydromorfologii wszystkich średnich i małych rzek i potoków, zakończonej w 2015 r. Ocena stanu hydromorfologicznego polegała na wizualnej analizie ortofotomapy Google Maps w barwach rzeczywistych (RGB). Analizowano cieki podzielone na dwukilometrowe odcinki, które zostały przygotowane na podstawie numerycznej Mapy Podziału Hydrograficznego Polski w skali 1:10 000. Punktacja odpowiadająca każdemu z analizowanych parametrów była podstawą obliczenia, tzw. wskaźnika waloryzacji wstępnej Ww, umożliwiającego zaliczenie ocenianego odcinka do jednej z pięciu klas stanu hydromorfologicznego. Podejście zastosowane przy konstruowaniu wskaźnika Ww było nakierowane na osiągnięcie jak najlepszego dostosowania tego wskaźnika do wskaźnika naturalności hydromorfologicznej HQA, wykorzystywanego w terenowej metodzie River Habitat Survey (RHS). Procedura oceny odcinka badawczego oraz wyniki oceny ok. 70 tys. odcinków są szczegółowo omówiona w raporcie etapowym z realizacji przedsięwzięcia „Najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce”¹. Wyniki waloryzacji hydromorfologii cieków uzyskane w roku 2015 zostały przekazane Krajowemu Zarządowi Gospodarki Wodnej na etapie opracowywania aktualizacji Planów Gospodarowania Wodami w Dorzeczach. Zostały również udostępnione zespołom wykonującym Plany Utrzymania Wód na lata 2016 – 2021.

W związku z przyjęciem w roku 2016 przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska krajowego standardu oceny stanu hydromorfologicznego cieków opartego na Hydromorfologicznym Indeksie Rzecznym (HIR), w ramach kontynuacji prac nad „Inicjatywą najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce” dokonano modyfikacji metodyki Oceny Wizualnej (OW). Celem modyfikacji było dostosowanie OW do standardu kameralnego komponentu metody HIR. Równolegle kontynuowano prace nad waloryzacją hydromorfologii cieków z wykorzystaniem metodyki Oceny Automatycznej (OA), również dostosowanej do standardu kameralnego komponentu metody HIR. Ostateczna ocena stanu hydromorfologicznego wszystkich średnich i małych rzek i potoków w Polsce, planowana na czerwiec 2018 r., będzie oparta na połączeniu wyników uzyskanym z zastosowaniem obu tych kameralnych metod. Ilustracja 1 przedstawia przykładową, roboczą mapę rozmieszczenia cieków o najwyższym stopniu naturalności, uzyskana poprzez połączenie wyników metodyki OW i OA.

Wyniki wstępnej oceny stanu hydromorfologicznego średnich i małych rzek i potoków w Polsce, jako wkład społeczny w usprawnienie zarządzania ciekami, zostaną przekazane Gospodarstwu Państwowemu Wody Polskie (Krajowemu Zarządowi Gospodarki Wodnej oraz regionalnym zarządom gospodarki wodnej) i instytucjom odpowiedzialnym za monitorowanie stanu środowiska i jego ochronę (Głównemu Inspektoratowi Ochrony Środowiska i Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska oraz oddziałom terenowym tych urzędów).

¹ Szoszkiewicz K. et al. 2015. „Przedsięwzięcie najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce. Podsumowanie w postaci opisu metodyki, zakresu i wstępnych wyników waloryzacji średnich i małych rzek oraz potoków na podstawie analizy ortofotomap”. Raport. WWF i UP.

Zakończenie prac nad oceną stanu hydromorfologii dużych rzek planowane jest na koniec grudnia 2018 r., a przekazanie wyników oceny stosownym instytucjom nastąpi na początku roku 2019.

Rysunek 1. Wstępna (robocza) mapa rozmieszczenia odcinków cieków o najwyższym stopniu naturalności hydromorfologii (kolor niebieski), uzyskana poprzez połączenie wyników kameralnych metod oceny stanu hydromorfologicznego, tzw. Oceny Wizualnej i Oceny Automatycznej. Mapa wykonana w ramach realizacji przedsięwzięcia "Najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce".

Materiał opracowali autorzy przedsięwzięcia *Najcenniejsze rzeki i potoki w Polsce* na potrzeby niniejszego *Katalogu dobrych praktyk w zakresie robót hydrotechnicznych i prac utrzymaniowych wraz z ustaleniem zasad ich wdrażania*.